

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA FAN VA TABIAT BILAN
TANISHTIRISH TA'LIMiy FAOLIYATLARINI BOLA HAYOTIDAGI O'RNI****Danaeva Surayyo DJumanazarovna**

Sirdaryo viloyati xovos tumani 5-DMTT tarbiyachisi

Annatotsiya

Yosh avlodni yetuk mutaxassislar, aqlan, ruhan kamol topgan, o'z Vatanini sevuvchi, uni e'zozlovchi inson qilib tarbiyalashda ekologiyaning urni beqiyos. Bola shaxsining muhimmal shakllanishida tabiat, unda bo'ladigan voqeahodisalar, tabiat qonuniyatlari muhim rol o'ynaydi. Bolalar mana shular bilan tanishar ekanlar ham aqlan, ham axloqan, ham jismonan, ham ilmiy dunyo qarashlari mujassamlanib shakllanib boradi va ular tabiatni asrash, ehtiyot qilish va muqofaza qilish ruhida tarbiyalanadilar.

Kalit so'zlar

tabiat, avlod, jamiyat, atrof muhit, fan-texnika, ekologiya, inson, shaxs, bola

Аннотация

Роль экологии в воспитании молодого поколения как зрелых специалистов, интеллектуально и духовно развитых, любящих и уважающих свою родину, несравнима. Природа, происходящие в ней события и законы природы играют важную роль в сложном формировании личности ребенка. Когда дети знакомятся с ними, формируются их интеллектуальное, нравственное, физическое и научное мировоззрение, и они воспитываются в духе сохранения, заботы и защиты природы.

Ключевые слова

природа, поколение, общество, окружающая среда, наука и техника, экология, человек, личность, ребенок

Abstract

The role of ecology in educating the younger generation as mature professionals, intellectually and spiritually developed, who love and respect their homeland, is incomparable. Nature, the events occurring within it, and the laws of nature play a vital role in the complex development of a child's personality. When children are introduced to these laws, their intellectual, moral, physical, and scientific worldviews are formed, and they are raised in the spirit of preserving, caring for, and protecting nature.

Keywords

nature, generation, society, environment, science and technology, ecology, human, personality, child

Yosh bolalarni har tomonlama kamol topshirish va tarbiyalash turli omillar asosida amalga oshiriladi. Buning eng samaralisi maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirishdir. Sababi inson go'dakligidanoq tabiat qo'ynida o'sadi, ulg'ayib kamol topadi. Bolani go'dakligidan boshlab tabiatdan zavq olishga, tabiatga nisbatan to'g'ri munosabatda bo'lishga o'rgatib borishimiz zarur. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga fan va tabiat (ekologiya)ni o'rgatish jarayonida talabalar tabiat bilan tanishtirish metodikasi fanining tashkil topishiga xissa qo'shgan pedagog psixologlarning ilmiy-pedagogik faoliyatlari bilan tanishadi. Sharq mutafakkirlarining, tabiatning xayotida insonning tutgan o'rni haqidagi fikrlari va ilmiy asarlarini o'rganadilar.

Talabalar tabiat fan va tabiat markazlarida, hayvonot olami, yer maydonchasida o'sadigan o'simliklar dunyosi haqida bilimga ega bo'ladilar hamda ularni parvarish qilishning malaka va ko'nikmalarini egallaydilar. Ekologik muammolarning tobora global ahamiyat kasb etib borayotganligi inobatga olinib, so'nggi yillarda muhim ustuvor vazifalar bilan bir qatorda atrof muhit muhofazasi, ekologik madaniyat, ekologik ta'lim-tarbiya, ekologik ma'rifat masalalariga alohida e'tibor berilmoqda. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalda bo'lgan tayanch dasturda belgilangan ekologik ta'limga oid mavzular va amaliy mashg'ulotlarni to'laqonli tashkil etish maqsadida "Ekolog bolajon" dasturi ishlab chiqilgan bo'lib, "Ilk qadam" davlat dasturida ham maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar uchun fan va tabiat (ekologiya) markazlarida o'rta, katta va maktabgacha tayyorlov guruhlari uchun jonsiz tabiat (o'simliklar dunyosi), jonli tabiat (hayvonot dunyosi) hamda sayrda bo'lib o'tadigan jonsiz va jonli tabiat tushunchalarini uyg'otishga yo'naltirilgan holda mashg'ulotlar olib borilmoqda.

XX asr oxirida insoniyatning biosferadagi jarayonlarga ta'siri o'zining yuqori bosqichiga yetdi. Hozirgi avlod mahalliy va ma'naviy ekologik inqiroz vaziyatlari 71 www.kokanduni.uz kuzatilmoqda. Bunday murakkab davrda ekologiyaning ilmiy-nazariy, amaliy, talimiy madaniy va axboriy ahamiyatlari tobora ortib bormoqda. Atrof muhit holatini to'g'ri baholash, zarur tadbirlarning o'z vaqtida o'tkazilishini ta'minlash ekologik bilimlarning rivojlanganlik darajasi bilan bevosit bog'liqdir. Ona tabiatining ta'siri har birimiz ozmi-ko'pmi o'zimizda boshdan kechiramiz va bu birinchi aniq bilimlarning manbai va ko'pincha hayot uchun eslab qolinadigan quvonchli tajribalar manbai ekanligini bilamiz.

Bolalar har doim u yoki bu shaklda tabiat bilan aloqa qilishadi. Yashil o'rmonlar va o'tloqlar, gullar, kapalaklar, qo'ng'izlar, qushlar, hayvonlar, harakatlanuvchi bulutlar, tushayotgan qor parchalari, daryolar, hatto yozgi yomg'irdan keyin ko'lmaklar – bularning barchasi bolalarning e'tiborini tortadi, ularni quvontiradi, ularning rivojlanishi uchun boy oziq-ovqat beradi.

Bolalarni tabiiy dunyo bilan tanishtirishning asosiy vazifalari:

- atrof-muhit, turmush tarzi, o'simliklar va hayvonlarning yashash sharoitlari, atrofmuhit sharoitlariga moslashish usullari bilan tanishtirish;
- o'simliklar, ularning tuzilishi, xarakterli xususiyatlari, o'sish sharoitlari haqidagi g'oyalarni aniqlashtirish va mustahkamlash;

- uy hayvonlari, yovvoyi hayvonlar va ularning bolalari, tashqi ko'rinishining xususiyatlari, harakatlanish va ovqatlanish usullari bilan tanishtirish;

- -fasllar, o'simliklar va hayvonlar hayotidagi mavsumiy o'zgarishlar, odamlar mehnati haqidagi g'oyalarni chuqurlashtirish va tizimlashtirish;

- "inson — tabiat — jamiyat" tizimidagi aloqalarni tushunish va sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatish qobiliyatini shakllantirish;

- bolalarning ekologik madaniyat asoslarini o'zlashtirishga ko'maklashish;

- tabiat ob'ektlari va hodisalariga qiziqishni shakllantirish, hissiy sezgirlikni, tirik mavjudotlarga do'stona va hurmatni rivojlantirish.

Inson tabiat mahsulidir. Insonni tabiat yaratgan kamolga yetkazgan. Shunday ekan, biz tabiatni e'zozlashimiz, unga to'g'ri munosabatda bo'lib, tabiatni yana ham ko'rkamligiga, obodonlashtirish ishiga o'z qissamizni qo'shishimiz zarur.

Tabiat bilan tanishish jarayonida bolalar tirik va jonsiz dunyo, ob'ektlar va tabiat hodisalarining o'zaro bog'liqligi to'g'risida g'oyani shakllantiradilar. Doimiy o'zgaruvchan muhitda inson hayoti va faoliyatining tabiiy sharoitlarga bog'liqligiga alohida e'tibor qaratiladi — bolalar qaramlikning haqiqiy sabablarini ko'rishni va tushunishni o'rganadilar.

Tabiat bilan tanishish jarayonda quyidagicha amalga oshiriladi:

- darslar;

- ekskursiyalar (tabiiy fan, qishloq xo'jaligi), shu jumladan kuzatish, ob'ektni ko'rish, amaliy vazifalar;

- o'simlik, hayvon, tabiiy hodisa-bitta ob'ekt bilan tanishish mumkin bo'lgan maqsadning asosi;

- bolalar faoliyatining har xil turlari (o'yin, ish, tajriba va boshqalar). Maktabgacha yoshda bolalarda tabiatga qiziqishni rivojlantirish juda muhimdir. Hayvonlar va o'simliklarni kuzatish va tekshirishni tashkil etish, ularning tashqi ko'rinishiga, harakatlariga, odatlariga e'tibor berish orqali pedagoglar nafaqat tabiat haqidagi bilimlarni, balki bolalarning unga bo'lgan munosabatini ham shakllantiradi. Pedagoglar har doim bolaning yoshini hisobga olishingiz va ma'lum bir mavzu yoki hodisada uning e'tiborini nima jalb qilishini bilishi kerak. Tabiat bilan bevosita aloqada qiziqish kuzatish bilan birga rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. 1. P.A.Yusupova. «Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga ekologik ta'limtarbiya berishning o'ziga xos xususiyati». T.1995 yil. 38.
2. 2. K.M.Jabbarova. «Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga ekologik ta'limtarbiya berishning o'ziga xosligi». T.1999 yil.

3. Ergashev A. Umumiy ekologiya. – T.: O‘zbekiston, 2003. – 463 b.
4. Махмудова, Д.М. (2022). МАКТАБГАЧА КАТТА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ КИТОБХОНЛИККА ТАЙЁРЛАШ МЕТОДЛАРИ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 274-278.
5. Кадилова, Ф.Р., & Махмудова, Д. М. (2022). Мактабгача катта ёшдаги болаларни китобхонликка тайёрлаш методикасини такомиллаштириш. PEDAGOGS jurnali, 1(1), 10-16.
6. Makhmudova, D.M. (2023). EFFECTIVENESS OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. Лучшие интеллектуальные исследования, 4(1), 177-180.
7. Махмудова, Д.М. (2022, November). СПОСОБЫ ЗАИНТЕРЕСОВАТЬ ДОШКОЛЬНИКОВ ЧТЕНИЕМ. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE" THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS" (Vol. 1, No. 3, pp. 96-101).
8. Makhmudova, D., & Raxmanova, X. (2022). РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА. Science and innovation, 1(B7), 1213-1217.
9. Makhmudova, D. M., & Sultanova, Z. (2023, September). METHODS USED IN THE MORNING RECEPTION OF CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES" (Vol. 1, No. 4, pp. 8-12).
10. Makhmudova, D. M. (2023, September). ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF MODERN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" SCIENTIFIC ADVANCES AND INNOVATIVE APPROACHES" (Vol. 1, No. 3, pp. 53-57).
11. Kurbonovna, A. G. (2024). FORMATION OF PROFESSIONAL AND CREATIVE SKILLS OF STUDENTS IN AN INDIVIDUAL LEARNING ENVIRONMENT. *European International Journal of Pedagogics*, 4(03), 56-59.
12. Arslonova, G.K.(2025). THE PRACTICAL STATUS OF DEVELOPING STUDENTS'PROFESSIONAL-CREATIVE SKILLS IN AN INDIVIDUAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT. *Educator Insights: Journal of Teaching Theory and Practice*, 1(2), 271-277.
13. Chorievich, K. S. (2020). The development of vocabulary in children of middle preschool age through the role-playing games. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol*, 8(1).
14. Choriyeovich, X. S. D. (2025). BOLALARDA MAS’ULIYAT HISSINI SHAKLLANTIRISHDA TARBIYACHI VA OTA-ONA HAMKORLIGINI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI. *Scientific and methodological journal of the Tashkent Institute of Economics and Pedagogy*, 2(1), 134-142.
15. Xojamiyarov, S. (2025). THE ROLE OF COOPERATION OF TEACHERS, EDUCATORS AND PARENTS IN DEVELOPING A SENSE OF RESPONSIBILITY IN PRESCHOOL CHILDREN. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 3(1), 87-93.
16. Xo, S. C., Nazarova, R. R., & Ibragimova, G. X. (2024). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA ERTAK TERAPIYA ASOSIDA MAS’ULIYAT HISSINI SHAKLLANTIRISH. *Academic research in educational sciences*, (1), 96-99.